

HOMENATGE A :

Teresa Rovira

La dona dels llibres

Maig 2015

Ruta Teresa i Antoni Rovira [i Virgili] a Tarragona

Dissabte, 6 de juny de 2015 10h. c/ Major, núm 20. Tarragona

Autors: Teresa Comas, Joan Chavarria i Jesús Figueres (guió, comentaris i selecció de textos)

Organitza:

En el marc de l'homenatge a Teresa Rovira

Presentació

Amb aquesta ruta homenatgem Teresa Rovira que ha estat vinculada a la ciutat de Tarragona al llarg de tota la vida. I ho fem a través de les paraules de son pare, Antoni Rovira i Virgili. Teresa va néixer, treballar i morir a Barcelona, però Tarragona forma part del seu paisatge sentimental més íntim, estimat i recordat.

A partir de la mort del seu pare, el 1949 a Perpinyà, la Teresa té dos pilars a la seva vida. Les biblioteques i l'obra del seu pare, Antoni Rovira i Virgili. Des d'aquell moment, es pot dir que pare i filla es fonen fins al punt que tot el que va donar sentit a la segona part de la seva vida, va ser honorar la memòria d'Antoni Rovira, recollint, catalogant i difonent la seva obra.

Com que Tarragona sempre va ser el moll de l'os de Rovira i Virgili, la identificació de la Teresa amb l'obra del seu pare fa que també ho sigui per a ella. La Teresa, doncs, veu i descriu Tarragona a través de la mirada i les paraules escrites pel seu pare, fins a fer-ne un tot indèstria.

L'organització de la ruta va a càrrec de tres institucions: del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya (Biblioteca Pública de Tarragona, la Central de Biblioteques i la Direcció General de Política Lingüística), d'Òmnium Cultural del Tarragonès i de l' APELLC (Associació de Professionals i Estudiosos en Llengua i Literatura Catalanes).

Volem agrair l'ajut de Dolors i Teresa Comas de la Central de Biblioteques per impulsar la ruta. Gràcies a Teresa per proporcionar-nos el guió, comentaris i una selecció de textos que ha servit de canemàs per bastir la ruta. Selecció que ha estat completada per Joan Chavarria i Jesús Figueres. Fem extensiu l'agraïment, també, a Maria Calvet, néta de Teresa Rovira Comas i a la seva jove, Eloïsa Anglada, que, amb la seva generositat, ens ha obert les portes del Mas Blanc.

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Carrer Major

Text 1

“Carrer Major de Tarragona”

No hi ha en el món perspectiva més noble.
Pel teu extrem l'esguard nostre ja albira
el pla sagrat on un dia s'alçaren
temples pagans d'estriades columnes
i on s'alça avui, vella ja de set segles,
la catedral, que apareix d'or vestida
al capdamunt de les amples escales.
Alta ciutat, l'alta seu per tu vetlla.

En 'quest carrer d'aire antic, jo vaig néixer,
i des dels anys infantils de la vida,
en el meu front van romandre gravades
amb llum del sol les estampes augustes,
que espai ni temps esborrar mai no poden;
tan lluny com vaig, en duc sempre la imatge,
auri tresor de preades relíquies.

Espero el jorn que els meus ulls delerosos
reveuran bé les directes figures:
carrer Major, les escales, el temple;
amb cor devot alçaré el cant de gràcies.
Serà un matí, hora lleu i serena.
Com vianant que amb tranquil pas camina,
pujaré sol a dalt de Tarragona
per resseguir els carrers i les places,
rics de llegats de les mortes centúries,
rics de records dels meus dies feliços.
Oh tu carrer de la meva naixença,
carrer Major, sentiràs els meus passos?
Jo et petjaré el teu dur sòl de lloses
com si petgés una flonja catifa.

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— — → Carrer de l' "Hospital (Comte de Rius)

Text 2

Fragment de "Carta a Josep Bru Ferrer"

De totes les emocions impressions de la meva vida, les de Tarragona són les que han deixat un solc més profund en la meva ànima. I això és degut no sols al fet que en els anys d'infantesa i juvenesa els nostres sentits són més àvids i els records més duradors, sinó també a la qualitat excepcional del nostre paisatge rural i urbà. De Tarragones i de Camps no n'hi ha gaires pel món.

Text 3

"La taula de Nadal", fragments.

Ara jo veig la taula de Nadal, un Nadal de Catalunya, de Tarragona, de la casa paterna. Aquest Nadal, el de la meva infància, és el primer que se'm presenta en imatge quan evoco els records nadalencs. Després vénen en el seguici del temps, els altres nadals de la meva vida: el de la juvenesa somniadora, el de la maduresa serena, el de l'exili inquiet. I ve la visió d'un altre Nadal que no és record sinó anticipació imaginativa: el Nadal del retorn.

[...]

Dies abans de Nadal, aprofitant un matí assoleiat i claríssim, surto als afores de la ciutat amb les meves dues germanes, més joves que jo, a buscar molsa (vellut, diem els tarragonins) per al pessebre que fa la mare.

[...]

Tirem pel costat de la mar i arribem més enllà del fortí de Sant Jordi. Entre la platja del Miracle i de l'Arrabassada arrenquem de les parets i dels marges antics velluts verds amb una prima mota de terra que els sosté. Mentre fem aquesta feina, el paisatge m'atreu l'esguard. Guaito aquell tros de costa brava i l'enlluernadora lluïssor de la mar en calma; guaito la garriga mig nua, amb clapes flairoses de farigola i romaní, i amb atzavares agressives voltades d'esbarzers i de fonolls; guaito més endins, els vinyars nus, travesats per rengles d'oliveres i de garrofers: guaito, enllà, la ciutat damunt del turó i les muntanyes nafrades pels clots de les pedreres...

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Text 4

“Records del divendres Sant”

-No aneu a Tarragona, aquests dies?

-Prou que ho voldria, però no hi podré pas anar. I a fe que em plau la Setmana Santa tarragonina. En cap període de l'any no sento tan vius com ara els records d'infància i d'adolescència, ni sento tan forta l'enyorança de la ciutat nadiua.

-Us deueu recordar sobretot de la processó de Divendres Sant.

-Us diré la veritat: de la processó me'n recordo molt; però la meua visió de la Setmana santa Tarragonina, és la visió dels voltants de la ciutat en aquests dies primaverals amb sol esplèndid, mar i cel nets blavíssims, amb arbres en flor, amb sentor d'aquelles tres herbes –farigola, romaní i espígol- que fan “olor de Tarragona”... Allò que jo més estimava d'aquests dies era el silenci, la quietud, la soledat, l'ambient de meditació. [...]. Tornava a la ciutat quan s'acabava de fer fosc, i aleshores veia resplendir amb vermellor d'incendi la processó del Sant Enterrament, i sentia el cop feixuc de les llances dels soldats romans, el cop sec dels timbals de la cohort, cobert de tant en tant pel toc de la trompeta que anuncia les passes, el fort trepig dels cavalls de l'escamot de la guàrdia civil que obria la marxa... La processó ja s'havia dissolt, i a mi em quedaven vivament impreses en la meua ment dues imatges predominants: els carrers vermellejant al pas de les rengleres d'atxes, i la palma argentada del Sant Sepulcre movent-se amb màgica tremolor.

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Text 5

“Prosa i vers de Rovira i Virgili”, fragment.

El propi Rovira i Virgili recorda avui amablement a “La Nostra Revista” que, en aquella ocasió, vaig qualificar les notes del *Teatre de la natura*, de poemes en prosa. Puc reafirmar-m’hi ara: poemes en prosa i àdhuc en alguns moments en vers, ja que són molts els versos disgregats que dringuen a l’orella; sobretot heptasíl·labs i decasíl·labs, amb els segons dels quals molt sovint acaben les seves oracions. Però certament no hi abunden excessivament, sens dubte per contenció de l’autor, que devia adonar-se que el ritme del vers, insistentment utilitzat, pot fer esdevenir monòtona la prosa. I poden aqueixes notes també qualificar-se de poemes en prosa per la seva mateixa estructura, per l’abundància de les imatges i per la complaença en els mots saborosos i acolorits. En general, però cal convenir que la prosa de Rovira i Virgili és més saborosa que acolorida.

Malgrat aquests antecedents, els poemes ens vers de *La collita tardana* ens sembla que han causat una certa sorpresa. Sempre en causa veure un autor, a l’edat madura, assajar-se en un nou gènere. En aquest cas produïa l’efecte de veure a un cavaller avesat a galopar pels amplis àmbits de la història, canviar la clàmide per l’arpa. Tanmateix, de la concepció d’un poema en prosa a un poema en vers no hi ha gaire diferència, i la prova és que algunes proses del *Teatre de la natura*, entre les més subjectives, han esdevingut poemes en *La collita tardana*. I reduir la prosa a vers, quan el vers salta tan fàcilment a la prosa, no deu ser un massa difícil exercici.

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Biblioteca Pública. Carrer Fortuny

Text 6

“Teresa Rovira i Tarragona”

Aquell 1918, diversos països es declaraven independents a Europa,[...] Naixien Nelson Mandela, Ingmar Bergman, Rita Hayworth, Leonard Bernstein i Aleksandr Soljenitsin, i aquí, també Manuel de Pedrolo a l'Aranyó, Montserrat Abelló a Tarragona i, a Barcelona, Maria Aurèlia Capmany i Teresa Maria Rovira i Comas, Teresa Rovira com era coneguda, que ho feia el 13 de desembre. [...] Dedicada tota la vida a preocupar-se per la qualitat de les biblioteques com a temple de cultura i civilitat. Filla d'Antoni Rovira i Virgili i Maria Comas i Aixalà, als quals sempre prestà una veritable devoció filial, de manera que res no la feia tan feliç com enaltir la memòria del seu pare i recordar la dolçor d'aquella tarragonina els ulls de la qual enamoraren el polític i historiador per sempre. [...] Si la pàtria és la infantesa, juntament amb la llengua, la pàtria de Teresa Rovira era feta de retalls tarragonins, de la ciutat, del Camp i de la Conca, allò que el seu progenitor havia definit com “el paisatge català que porto dintre meu, que s'ha fet carn i ànima meva”. [...]

A Barcelona vivien a Horta. [...] Començà escola als sis anys, a la Mútua Escolar Blanquerna, dirigida per Alexandre Galí. [...] Feia algunes estades a Tarragona a ca l'àvia materna, i n'hi féu mes encara quan, a principis dels anys vint, Rovira i Virgili comprà un terreny aturonat en una zona de garriga sobre la platja de l'Arrabassada. La petita casa que s'hi bastí, tan modesta com ben aprofitada, el Mas Blanc, va esdevenir el seu lligam bàsic de connexió amb Tarragona. [...]

Amb el pas del temps, l'esplendor nacional i cultural dels anys republicans, la tragèdia de la guerra, l'enyorança de l'exili, la llarga nit del franquisme, “el maset”, com l'anomenava, fou la baula fonamental d'una cadena de records, sentiments i vivències que la uniren per sempre a Tarragona. Als estius, era el gran moment per a retrobar-se amb els cinc cosins Comas Segura, que arribaven a l'Arrabassada amb tartana, per a jugar-hi lliurement a la platja. Ja gran, hi tornà cada juliol, en un ritual que només deixà de complir els darrers anys.

[...]

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Biblioteca Pública. Carrer Fortuny

Text 6

Va casar-se a Andorra, únic lloc on podia fer-ho en català, amb el col·laborador del president Irla, Felip Calvet. Acompanyà els pares a la retirada, a Tolosa i a Montpeller. [...] De retorn al país, s'establiren a Perpinyà, on morí el seu pare, enterrat en terra catalana, però a l'exili. Barcelonina de Tarragona, tarragonina de Barcelona, catalana de l'exili, la dictadura va fer malbé els somnis de jove i els desigs de normalitat nacional i democràtica de tota la seva generació. [...]

El 1952 acabà els estudis de bibliotecària i, ja a la capital, desplegà l'atractiu fonamental del matrimoni: l'hospitalitat, en aquell menjador i sala d'estar sobris i acollidors, tota una llar per a la cultura, el diàleg i la catalanitat.[...].

Veritable arxiu vivent de la nissaga, dotada d'una memòria prodigiosa, guardava tot de fotografies de paisatges tarragonins i coneixia amb detall les històries de parents, les festives, les tràgiques, les anècdotes i les vicissituds de tot tipus que els envoltaven. [...] El dia de Santa Tecla de 2014, a les set, just en aquella hora en què el so de les gralles tocant matinades omple de vida els carrers, Teresa Rovira se'n va anar per sempre. [...]

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Biblioteca Pública. Carrer Fortuny

Text 7 “La dona dels llibres”

He estat feliç fent de bibliotecària que sembla que no té mèrit.

A mi els llibres m’han acompanyat sempre i m’han ajudat a superar penes i angúnies, la mort de persones estimades, la guerra, la repressió de la postguerra. Per tant, sóc jo qui ha de donar gràcies a la biblioteca i als lectors.

Teresa Rovira Comas. Punt de llibre.

Text 8 “Tot saltant fronteres”, fragment

I el mateix any que jo naixia, el 1953, [Teresa] començà la seva activitat com a bibliotecària a Esparreguera: “Hi havia uns llibres, a la secció juvenil, de la Falange, que eren terribles. Era una vergonya que els nois llegissin allò. Així que vaig fer una cosa que no hauria de fer mai una bibliotecària: els vaig cremar.”

I amb els anys ha estat la bibliotecària global: la bibliotecària de terreny, que es preocupa pel tracte amb el lector i els mitjans necessaris per oferir un bon servei públic; la bibliotecària d’investigació amb els seus treballs entorn de la literatura infantil i juvenil; la bibliotecària formadora, mestra de bibliotecaris, mestra de passions pel llibre i la lectura. Sortosament el país ha sabut agrair la seva feina i dedicació professional amb diversos premis i reconeixements.

Però la Teresa, la de tots nosaltres, no n’ha tingut prou de ser una bona professional i ha dedicat temps i esforços a tornar a posar a lloc algunes coses que el franquisme havia pres a la seva família, al seu entorn i al país. Ha sistematitzat i recopilat els treballs dels seu pare i ha pogut veure com alguns documents confiscats retornaven al país, a casa. Molts anys després de l’espoli de la biblioteca del seu pare, ha pogut tenir a les mans uns llibres identificats per la classificació decimal que ella mateixa havia escrit amb llapis i la seva escriptura menuda.

Sense cap por de caure en els tòpics i sense cap mena de dubte, sóc bibliotecària, perquè amb ella vaig estar per primera vegada darrere el taulell d’una biblioteca i perquè amb el seu tarannà maternal i alhora exigent em va transmetre el gust per aquest ofici. Sense cap mena de dubte, també, la Teresa ha comptat, i sobretot, m’ha acompanyat, en alguns moments difícils de la vida.

Balcó del mediterrani

Text 9

“La nostra mar”

Moltes poblacions catalanes genuïnament marineres no veuen la mar o n'estan separades per obstacles. I és una tragèdia el cas de la gent que, vivint en bona part de les indústries marítimes, amb prou feines té amariat amb la mar nodridora. Els barcelonins no veuen la gran faixa de blau marí, si no és des de l'alta llunyària de les muntanyes veïnes. Els tarragonins, que veuen la mar des dels carrers costeruts, tenen el camí de les platges interceptat per noses fèrries.

[...]

Ara mateix, Tarragona treballa ardidament i insistentment per a treure's l'“argolla de ferro” que la priva d'estendre's fins a les magnífiques platges que té a tocar. Aquests últims dies, una nombrosa comissió de delegats de les corporacions tarragonines ha fet gestions a Madrid per tal d'aconseguir la rectificació del trajecte ferroviari i la construcció d'una estació central. I així desapareixerien els terraplens, els desmunts i els riells que formen una muralla entre els voltants de Tarragona i les platges situades a llevant.

[...]

Tarragona mereix l'ajut de Barcelona i de tot Catalunya per a l'assoliment d'aquestes nobilíssimes aspiracions. L'actual traçat del ferrocarril representa un veritable esguerrament de l'esplèndida situació de vella capital romana. La línia fèrria ha enlletit i isolat aquelles platges, que són les millors de la Mediterrània per llurs condicions naturals. I tot l'ample promontori que va des de la platja del Miracle fins a la de l'Arrabassada, ha esdevingut un erm rocós, una estesa de garrigues abandonades. Aquell indret, posat en valor, urbanitzat discretament, oferiria una de les més lluminoses visions de la nostra mar.

El primer pas per a l'embelliment dels voltants de Tarragona ha d'ésser la desaparició del camí de ferro que ara segueix les vores de la mar fins que arriba a l'estació, insuficient i miserable. Els tarragonins es mostren avui disposats a cooperar activament a la gran millora i a no reincidir en les culpes egoistes d'aquells altres tarragonins del segle passat que es van deixar perdre el pas dels directes.

Sense el tros de línia fèrria que trenca la costa i mutila les platges, tota aquella part de marina podrà ésser un lloc de delícia, tant per a l'estiuada com per a la hivernada. [...]

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Text 10

“Tarragona, la blava”

La visió de Tarragona en l'ample espai ens inunda l'esguard de blavors. Sitges ha estat anomenada “la blanca”, per la clapa de blancor de les cases de la vila. Tarragona pot ésser anomenada “la blava”, per la decoració que la natura ha posat als seus costats i damunt d'ella.

Alta damunt el massís de pedra del turó, Tarragona està com banyada de blavors. Blavor del cel, blavor del mar, blavor de les muntanyes. I cada blavor té el seu matís. Clara i lluminosa la blavor del cel. Viva i profunda la blavor del mar. Suau i boirosa la blavor de les muntanyes que per ponent tanquen el Camp.

L'alçada damunt la mar, vora de la mar mateixa, li dóna una situació privilegiada. De terra estant, en ben pocs llocs es veu tanta estesa de mar com a Tarragona. L'aire pur aixeca i eixampla l'immens sostre blau. I la boirina que entela, a la tarda l'aire del Camp, fa blavejar dolçament el verd fosc de la cadena de les muntanyes ponentines.

El tarragoní que viu habitualment fora de Tarragona frueix millor la delícia de la ciutat i del paisatge, quan, en ocasió d'una estada a la ciutat nadiua, té la sort d'ensopegar un dia serè, amb atmosfera diàfana, sol encès i mar blana.

Ja ha estat dit que Tarragona és la ciutat del sol. Aquells vents furiosos que l'assoten i que aixequen damunt seu els núvols de la polseguera, li donen en compensació la claredat de l'aire i la puresa del cel.

Dins les boires barcelonines, on el vapor d'aigua es barreja amb el fum de les xemeneies innúmeres, el tarragoní enyora les netes blavors de la seva ciutat.

En un d'aquells dies clars i assolellats, que podríem anomenar “dies tarragonins”, guaiteu la ciutat des del moll a l'hora en què el sol cau. I veureu la ciutat daurada enmig de tres blavors. Nosaltres, en aquests moments, ens imaginem Tarragona com una joia d'or dins d'un estoig de setí blau.

Anys enrere es suscità una discussió erudita respecte a l'escut de la ciutat. Per damunt de la històrica i l'heràldica, qualsevulla que sien les conclusions a què aquestes portin, nosaltres creiem que l'escut de Tarragona ha d'estar fet de dos colors: blau i or vell.

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Balcó del mediterrani

Text 10

Un gran literat finlandès, Juhani Aho, va escriure unes bellíssimes planes sobre la bandera de la seva pàtria, aleshores que el tsarisme rus perseguí com a facciosa l'ensenya finlandesa. Aquesta és blava i blanca. I Juhani Aho deia que ningú no podria arrabassar a Finlàndia la bandera nacional. Un núvol solcant el cel hissava en l'aire la bandera amada i perseguida. La unió, en l'horitzó lluminós, de la neu i el firmament, estenia així mateix la bandera. Una vela blanca movent-se damunt la mar desplegava en l'aigua la bandera finlandesa.

A Tarragona tampoc no li pot prendre ningú la bandera ciutadana que li han donat la natura i els segles. Sol i cel i mar i muntanyes li ofereixen els colors indelebles de la seva ensenya noble.

Davant els ulls de tarragoní, un raig de sol i un esqueix de cel estenen la bandera de Tarragona, que el vent fort fa bategar brava-ment.

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Camí de la costa (de l'Arrabassada)

Text 11

“Les barques franques”

Tardor del 1934... El vaixell, convertit en presó, és dins el port de Tarragona. Hi ha a bord mig miler de presos: homes de ciutat, de vila i de lloc. I en les hores de visita als presos, llurs familiars i amics s'apleguen al barri marítim tarragoní, aquell barri equivalent a la Barceloneta, designat popularment amb un nom de caire maliciós i humorista. El Serrall.

Cal anar amb barca per a fer la visita als presos. Una colla de pescadors posen en moviment els gussis i els bots. Hi pugen amb pas insegur els poc avesats a la vida marinera, les dones i els infants. Es marquen a les cares el dolor i la inquietud. El silenci només és trencat pel cop dels remes damunt l'aigua llisa.

Ja és feta la visita. Ja han restat a bord del navili els farcells, els paquets i el record de les entrevistes d'afecte. Les barques tornen al Serrall, desembarquen els passatgers que vénen de bord, i en prenen uns altres que hi van.

Aquells pescadors, que haurien pogut treure de llur feina un jornal ben guanyat, no han volgut cap remuneració. Ells veuen el dolor dels presos i el dolor dels qui els van a veure, han endevinat la tragèdia de moltes llars. I no han volgut que els dolors dels altres fossin una ocasió de guanys per a ells.

[...]

Durant tres mesos els pescadors de Tarragona han mogut els remes de llurs barques franques. I no es senten cansats. No cansa mai la bona feina que es fa a gust.

Saben que han contribuït a alleujar uns dolors humans. Saben que han fet un bé, i que els comentaris de llur generositat –molt més valuosa encara moralment que materialment- han florit les llars incompletes.

Heu ací una altra noble mostra de fraternitat, una d'aquestes mostres que gairebé mai no trobareu fora de les classes del poble. Els pobres de béns materials són, ben sovint, els que tenen a l'ànima majors riqueses.

Ens plau guaitar les barques franques que van i vénen pel clos del port. Ens plau guaitar sobretot el moviment dels remes lleugers. Ens sembla que en qualsevol moment els remes han d'alçar-se enlaire, drets com una asta, i que una ensenya estimada ha de flamejar al capdamunt.

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Camí de la costa (de l'Arrabassada)

Text 12

“Dues ciutats màrtirs”

En una ràpida visita, alguns consellers de la Generalitat, autoritats i diputats catalans hem estat a Tarragona i Reus per tal de saludar els amics d'aquelles ciutats benvolgudes i per veure els efectes dels últims bombardeigs aeris. I tots els qui, en una tarda suau, claríssima d'aquest mes d'agost insòlitàment variable, hem passat pels tràgics carrers colpits pels explosius i hem parlat amb tarragonins i reusencs, tornem a Barcelona amb un doble sentiment de dolor i conhort.

És un dolor, un cruel dolor, veure les cases enderrocades, les parets caigudes, els trespols foradats, les runes amuntegades d'entremig de les quals han estat trets els morts i ferits que ja arriben a centenars. I és un conhort comprovar que, a despit del llarg martiri, la vida persisteix, minvada però bategant, en els carrers que mostren, sota l'alt cel del Camp, les cases esbocinades i mal-meses.

A les cares dels reusencs i dels tarragonins apareixen els senyals de sofriment, però també senyals de coratge. La gent del Camp fa la seva via i la seva feina a despit de l'amenaça dels ruixats de foc.

[...]

A Tarragona han traçat un plànol de cada un dels bombardeigs, on les bombes caigudes són indicades per una rodona vermella. Així podreu seguir la trajectòria dels avions agressors pel regueró de mort i destrucció que han format a llur derrota. Un plànol de conjunt agrupa els signes de tots els bombardeigs; amb la sola excepció de la ciutat alta, l'àrea apareix tota esquitxada de rodones. Allò ve a ésser una verola infernal. És un plànol que us atreu els ulls i us clava en aquella imatge esquemàtica de la tragèdia.

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

Camí de la costa (de l'Arrabassada)

Text 13

“La desfeta militar”

Diumenge, 22 de gener de 1939

La visió del perill

[...]

Per la meva part, havia dit a alguns amics, des del començament de l'ofensiva:

-Si perdem Cervera, estarà perdut tot.

I Cervera ha estat perduda. A partir de la fàcil entrada dels franquistes al Camp de Tarragona, entrada que sorprenué tots els que coneixem les formidables posicions naturals de la Riba, el coll de Lilla i el Coll de Cabra, la desfeta total es presenta com a segura i com a molt pròxima.

[...]

Barcelona i Catalunya

Quan, avui fa vuit dies, jo, tarragoní, vaig saber que els invasors havien ocupat Tarragona, vaig sentir una aguda punyida al cor, com si hi hagués penetrat la punta d'un glavi. Vaig veure amb la imaginació com si els tingués al davant, els carrers de la ciutat, aquells carrers de la meva infància i de la meva joventut, ara plens de franquistes i d'italians, orgullosos d'haver conquerit, sense desaparar un sol tret, la romana Tàrraco. Vaig veure vora la platja tarragonina, el xalet dels meus estius, on he escrit una bona part dels meus articles i llibres.

És d'una altra mena de punyida que sento al cor –més profunda, més dolorosa, més perllongada- davant la certitud que un dia d'aquests Barcelona serà ocupada al seu torn. Ja no és el tarragoní, és el català, el català nacional, qui sent el punyent dolor.

Els cops contra Barcelona van, més que contra la ciutat, contra la nació. No hi hauria res perdut definitivament si Barcelona aguantés enmig del país envaït. Però caiguda la capital, la resta del país aviat caurà. “Torre mestra del Principat”, és anomenada Barcelona en vells documents. Quan la torre mestra cau, tot el castell se'n va a terra.

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— → El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l’Arrabassada

Text 14

“Necrologia d’un pescador”

Ens permetreu, lectors amics que avui dediquem el nostre article a un home d’humil condició que acaba de fer una fi tràgica? Vosaltres trobareu al diari una notícia vulgar de la crònica de sang: un pescador de Tarragona que ha caigut mortalment ferit en una baralla, promoguda –oh, sarcasme de la misèria humana!- per un grapat de fems del camí. La desproporció entre el crim i la seva causa pot servir de tema a tristes reflexions sobre els fenòmens psicològics i socials. Però no és pas l’aspecte abstracte el que nosaltres veiem preferentment en aquest homicidi. Allò que veiem sobretot és la figura del pescador mort.

Aquest pescador de platja –pobre pescador d’art i artet – era un amic nostre, un company de converses i un col·laborador en les nostres feines agrícoles a l’estiu. I perquè coneixem aquest home, i parlàvem sovint amb ell, i rebíem alguna vegada les seves confidències podem dir i certificar que no era un home roí, ni un home plebeu. A nosaltres ens plaïa més l’enraonar, amb aquest pescador analfabet, de coses de la mar i del cel, de peixos i d’estels, que no pas enraonar de la política local o de crítica literària amb alguns homes de carrera i de pretensions.

El nostre pescador era un català de Calaceit –català a despit de la geografia oficial-, recriat a Tarragona, casat i amb onze fills, que vivia en un casolot mig enderrocat vora la platja tarragonina de l’Arrabassada. En aquella platja s’aplega la misera gent que viu d’estirar l’art. Entre aquella humanitat caiguda –tan caiguda físicament com moralment- el nostre pescador es destacava amb noblesa. Havíem pogut comprovar repetidament que eren sencers, dintre la seva ànima, els ressorts morals; i el seu tipus físic era ben diferent del tipus de degenerat o d’alcohòlic que sovint apareix al llarg de la corda dolorosa que estira la xarxa de l’art.

Aquell home es mereixia una altra vida... i una altra mort. Era desinteressat, honest, treballador, a despit del desordre de les seves tasques. Tenia molt viu el sentiment de l’honor i el sentiment de la caritat, en el millor sentit d’aquest mot. Si ell necessitava caritats per a la seva família nombrosa, donava en canvi la caritat del seu coratge als qui veia en perill de mort. En pocs anys, poguérem veure amb el nostres propis ulls aquell pescador carregat de fills llançar-se sense vacil·lar al mig de les ones de la mar avalotada per salvar la vida de banyistes que s’ofegaven. I quan exposava la pròpia vida per salvar la dels altres, no pensava en cap recompensa material, sinó en el bé que feia, en el deure que complia.

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— ➔ El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l’Arrabassada

Text 14

Els amics que hagin llegit el “Quadern blau”, on Carles Soldevila i Claudi Ametlla escriuen la nostra biografia, potser recordaran l’al·lusió que hi ha, cap al final, a un veí de platja, mig mariner i mig pagès, que ens ajudà a convertir en hort un roquissar. I bé: aquest home que ara ha caigut, colpit per una ganivetada al cor, és el nostre col·laborador, el company en la feina de fer cristalls i marges.

L’estiu vinent sentirem prop nostre el buit del pescador amic, que sabia tots els noms de tots els vents, i tots els noms de totes les plantes, i tots els noms de tots els peixos, i que guaitant els núvols i l’estelada del cel, ens deia el temps i les hores.

1. Ormeig de xarxa que se cala en la mar i es tira des de terra.

2. Ormeig de xarxa, de la mateixa forma del bou, però molt més petit, que és estirat des d’una barca i serveix per agafar peix petit.

Text 15

“Paisatge de Tarragona”

Altura vora del mar,
mig nua i assolellada;
pels graons dels teus vessants,
els bocins d’hort i la casa.

Et tanquen els marges vells,
et guarden les atzavares
com espases de guerrers
girades de punta enlaire.

Tens dossier de blau marí,
el blau cel et fa de volta;
les mates de romaní
blavegen entre les roques.

Floreix el farigolar
amb menudes flors rosades.
La garriga, els dies clars,
és tèbia i perfumada.

Entre els garrofers i els pins
s’alcen amples les figueres;
els olivers d’argent viu
prop del vinyar s’arreglaren.

— ➔ El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l'Arrabassada

Text 15

“Paisatge de Tarragona”

Un llangardaix virolat sota
els esbarzers s'escorre;
una puput ha passat;
ara passa un vol d'aloses.

De la platja ve l'olor
penetrant d'algues marines;
l'aire té la salabor
que del mar porta la brisa.

Corren trens pel terraplè,
cotxes per la carretera;
al fons, pel teló blavenc,
les muntanyes amb pedreres.

La ciutat, dalt del turó,
senyoreja la contrada;
mirallegen uns balcons
en el llenç de la muralla.

El millor temps ha arribat.
Dolç matí de primavera!
Per damunt dels camps llaurats
ja dansen les orenetes.

Veles blanques, arbres verds,
terra eixuta, pedres i ones,
la gran claror transparent:
paisatge de Tarragona.

Garriga dels meus sojorns,
casa que ets una miranda:
¿no sentiu ja la remor
de la gent que ve de França?

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— → El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l’Arrabassada

Text 15

“Paisatge de Tarragona”

Aviveu tots els colors,
concentreu totes les flaires,
vestiu-vos de sol i amor
el dia de la tornada.

Tornaré pel camí antic
arran de la costa esquerra,
retrobaré els vells amics
que fa molts anys que no em veuen.

Obriré de bat a bat
els finestrals de la casa
perquè hi entri l’ideal
com hi entra la marinada.

Un dolor dominaré
dolor de la meva vida;
ja no hi haurà la muller
que m’hi feia companyia.

I si trobo encara el pal
que aguantava la bandera,
arboraré els quatre flams,
que serà dia de festa.

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— ➔ El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l’Arrabassada

Text 16

Fragment d’una carta

“Quan vagis a Tarragona, ja pots fer de manera que algú et tregui alguna fotografia de la garriga i els seus voltants. Em penso que allí deuràs veure, és a dir, reveure, tota la gent que coneixies i que encara viu: les criatures que són persones grans, les filles que ara són mares. I mentrestant, les platges i les muralles deuen ser iguals que dotze anys enrera. Saluda el pal i digues-li que s’espera, que un dia o altre es tornaran a encendre els flams.

Text 17

“D’una bibliotecària”

La Teresa és una dona generosa. A casa seva sempre hi havia convidats; i, sobretot a l’estiu, al Maset de Tarragona, una senzilla caseta blanca, a tocar de la platja de l’Arrabassada, que té una vista extraordinària. La primera vegada que hi vaig anar em va venir al pensament la poesia de Salvat-Papasseit, més tard musicada per Lluís Llach, “la casa que vull, que la mar la vegi... A l’estiu, el Maset s’omplia de gent: d’amics, de parents, de coneguts, de francesos... I de molts geòlegs, amics del seu fill Cesc. Hi ateraven també, vinguts directament de París, el seu germà Toni, la seva esposa Michelle i el seu fill Jordi, que s’hi instal·laven gairebé tot l’estiu. Sempre s’hi menjava molt bé. I s’hi bevia millor. El marit de Teresa, en Felip, es dedicava al negoci dels taps de suro de xampany i, aprofitant-t’ho, es feien valoracions sobre qualitats dels taps i, sobretot, dels continguts de les ampolles que tapaven.

Al Maset hi havia formatges, vinguts de França, ben empaquetats dins de la gran cartera de negocis d’en Felip. Eren exquisits: Camembert, Roquefort...; acostumats com estàvem a menjar-ne només de dos tipus, el de bola –com en dèiem- i el manxego, allò era una delícia. No se sabia mai quanta gent s’hi quedava a dinar. Podíem ser nou, deu, dotze, catorze o més. I sempre, sempre, hi havia menjar per a tothom. I, per descomptat, beguda, fonamentalment cava –xampany, com en dèiem aleshores.

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— → El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l’Arrabassada

Text 17

Recordo la gran alegria que va produir a la Teresa la tornada de Josep Tarradellas de l’exili, l’any 1977. Va hissar, per primera vegada, la senyera amb les quatre barres al Maset. Un cop la va tenir al capdamunt del pal, va baixar a la carretera, per assegurar-se que es veia bé. I, com que el Maset queda dalt d’un turonet, es veia més que bé: es veia perfectament. La Teresa estava eufòrica. També va posar la senyera al pis del carrer de Muntaner de Barcelona, als balcons. Però el fet va ser més emotiu en el cas de Tarragona.

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— ➔ El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l’Arrabassada

Text 18

“Memòria d’una dona forta del segle XX: Teresa Rovira”

Per a Teresa Rovira –i, per extensió, per a qualsevol memorialista o autobiògraf-, la rememoració d’episodis com els estiuueigs al mas de Tarragona o els estudis a l’Escola de Bibliotecàries fan vívids tant el proverbial epigrama de Marcial –“És viure dues vegades poder fruit dels records de la vida” (*Epig.* 10.23.7)- com el de Sèneca –“Allò que va ser dur de suportar, és dolç de recordar” (*Her. F.* 656)-, i, en la mateixa línia, el de Virgili –“Potser un dia us agradarà de recordar també tots aquests fets” (*A.*, I, 203).

“Quan s’apropava el temps d’anar a Tarragona, comptava els dies que faltaven. El jardí de la casa d’Horta no es podia comparar amb l’entorn de Tarragona de gran lluminositat, aquell horitzó tan ampli amb la gran estesa de mar al davant, la sensació de llibertat d’uns espais sense límits –el terreny de la casa només quedava, diríem, tancat pel costat del camí de carro que anava de Tarragona a la platja, amb un porta sempre oberta-. Per altre costat, podies anar fins a la platgeta dels Cossis, travessant la gran garriga que hi comunicava. I fins a la carretera de Barcelona, passant per un camp –malgrat el mal humor del propietari, quan hi era- d’oliveres, garrofers, ametllers i vinyes, i separat de casa per un marge a trossos caigut. I tota la varietat de plantes i de bestioles: papallones, llagostos, espiadimonis, grills, cuques de llum, la cuca de llum que, deia el pare al *Teatre de la natura*, “dins la nit negra només és llum, i deixa de ser cuca”. Per a mi llavors Tarragona era allò: aquell maset aturonat i envoltat de garrigues, i la gran estesa de mar davant” (Rovira, *Memòries*).

HOMENATGE A:

Teresa Rovira | La dona dels llibres

— → El Mas Blanc. “El Maset”. Platja de l’Arrabassada

Text 19

“Jurament de l’exiliat”

Ara que Catalunya ha caigut, trencada, esclafada, vençuda per la força; ara que volen esborrar el seu nom de la geografia, el seu idioma de la literatura, el seu amor dels cors; ara que Catalunya sembla que es desfaci i desaparegui en el clot negre de la persecució i de l’odi; ara que centenars de milers de catalans han de sortir de la pàtria envaïda pels vells enemics i per enemics nous; ara que és una hora de dolor i d’amargor, el meu pensament nacional s’afirma amb més vigoria. Enmig del present desolat i tràgic, poso la meva esperança en els dies que vindran, en el dret que triomfarà, en les llibertats que es restabliran, en la llengua que persistirà. No em descoratjo, no renuncio, no deserto.

I somnio en la més gran Catalunya, la més gran pel territori, la més gran per la llibertat, la més gran per la civilització. De la màxima dissort, sortirà el definitiu redreçament de la nostra història, si els catalans sabem aprofitar les duríssimes lliçons que hem rebut.

Treballar en tot allò que jo pugui, perquè ressorgeixi –més sòlida, més pròspera i més noble encara que abans- la pàtria caiguda. Aquest és, mentre el tren en marxa m’allunya de Perpinyà, el meu jurament de català nacional. Que tots els catalans exiliats facin i compleixin el mateix jurament i vindrà el dia que podrem alçar damunt la recobrada terra de Catalunya les nostres veus, la nostra bandera i el nostre ideal.

Bibliografia

- BLADÉ DESUMVILA, Artur (1984) *Antoni Rovira i Virgili i el seu temps*
Barcelona : Fundació Salvador Vives Casajuana: Rafael Dalmau.
- GUANSÉ, Domènec (1994). *De Maragall a l’exili*. Assaig de crítica literària.
Tarragona: Edicions el Mèdol.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni (1976). *Els darrers dies de la Catalunya republicana*.
Barcelona: Llibres de l’AVUI.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni (2004). *Tàrraco Clara*. Tarragona: Autoritat Portuària de Tarragona.
- ROVIRA I VIRGILI, Antoni (2000). *Teatre de la natura. Teatre de la ciutat*.
Barcelona: Ed. Proa.
- Revista de Catalunya*. Homenatge a Teresa Rovira. Número extraordinari 2014/2
- Fet a Tarragona*. Especial lletres 2015 (març-abril 2015)

D'esquerra a dreta, dalt, Felip Calvet, espòs de Teresa Rovira, i Toni Rovira.
Asseguts, mossèn Salvador Bonet, amic de la família, Teresa Rovira i Antoni Rovira i Virgili, a Andorra la Vella - 1947

HOMENATGE A :

Teresa Rovira | La dona dels llibres

 Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura